
споживачів. Недостатня координація їх діяльності негативно відбивається на забезпеченні захисту прав споживачів.

Що ж стосується моральної шкоди, то необхідно зазначити, що інститут відшкодування моральної шкоди в Україні постійно розвивається та удосконалюється. Проте, на даний час, законодавство України не дає чіткої відповіді на питання, що є моральною шкодою. Це певною мірою ускладнює процес розгляду справ у суді, що стосуються даного інституту. Тому дане питання потребує детальнішої розробки з боку науковців та законодавців.

Пленум Верховного Суду України у п. 3 постанови № 4 від 31.03.1995 року «Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» зазначає, що моральною шкодою є «втрати немайнового характеру внаслідок заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб».

Відшкодування моральної шкоди споживачеві є важливою складовою, здатною стимулювати поведінку виробників і продавців продукції.

Право на компенсацію моральної шкоди - це можливість людини, котрій заподіяно таку шкоду внаслідок порушення її прав чи свобод, вимагати від порушника виконання його обов'язку вчинити певні дії, спрямовані на усунення або ж послаблення у неї негативних психічних станів та процесів, викликаних приниженням її гідності внаслідок цього порушення; а також її можливість звернутися, у разі потреби, до компетентних національних чи міжнародних органів за примусовим забезпеченням виконання цього обов'язку.

Нажаль, на сьогоднішній день, юрисдикційна форма захисту передбачає, насамперед, припинення праввідношення, яке порушує права споживача, та не може забезпечити відновлення порушеного майнового стану.

Необхідно звернути увагу і на те, що законом передбачено відшкодування шкоди лише в тих випадках, коли вона виникла внаслідок використання небезпечних для життя та здоров'я товарів (робіт, послуг), і, в даному випадку, зовсім не враховуються звичайні порушення прав споживачів, не пов'язаних із загрозою для життя та здоров'я, наприклад, неналежне обслуговування, неповага до споживача. Також, потрібно створити умови, за яких споживачі матимуть право на відшкодування моральної шкоди у разі порушення їх прав, як за наявності, так і за відсутності у них майнової шкоди. А також надати можливість відшкодування моральної шкоди споживачам, завданої продукцією неналежної якості, незалежно від вини продавця, виробника, виконавця та привести у відповідність положення ЗУ «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 року та ЦКУ щодо даного питання.

НЕНАЛЕЖНЕ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА ДОГОВОРОМ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ

*Тар Рената Тиборівна,
студентка 3-го курсу юридичного факультету
Закарпатського державного університету*

Економічно розвинуте суспільство не може існувати без страхування, яке є невід'ємною частиною суспільних відносин. Можна із впевненістю припустити, що однією із умов формування людського суспільства була потреба в забезпеченні безпеки, заснованої на інстинкті самозбереження.

Наявність страхових полісів у населення є одним з чинників його добробуту і надає людям упевненості у завтрашньому дні. При цьому людина покладається

виключно на власні сили для забезпечення свого майбутнього. Проблема полягає тільки в тому, що заради такого майбутнього людина свої сили використовує не тільки в позитивному напрямку (наприклад, виконання зобов'язань щодо здійснення страхової виплати страхувальникові), а в негативному також (їх порушення). Тому, метою даної роботи є дослідження проблем неналежного виконання зобов'язань за договором страхування життя.

Відносини, що виникають між особами, зацікавленими у страхуванні свого життя, майна, відповідальності та інших майнових інтересів, що не суперечать чинному законодавству України (страхувальниками), з однієї сторони, та особами, які здійснюють страхування (страховиками), з іншої, опосередковуються договором страхування.

Поняття договору страхування міститься в ст. 16 Закону України «Про страхування», згідно з яким договір страхування — це письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик зобов'язується у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування страхувальником, на користь якої укладено договір страхування (надати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору.[2.] Тотожне визначення договору страхування дає і ст. 979 Цивільного кодексу України [1.]. Таким чином, цей договір є правовим засобом, який опосередковує процес надання страхової послуги страховиком страхувальникові.

Розвиток суспільства та конкуренція на ринку страхування призвели до створення якісно нових страхових продуктів, що, в свою чергу, спричинило на практиці розробку нових договорів страхування та необхідність їх врегулювання на законодавчому рівні. А це в свою чергу тягне за собою нові можливості порушення зобов'язань як із сторони страховика, так із сторони страхувальника. За порушення таких зобов'язань законодавець передбачає юридичну відповідальність.

Юридична відповідальність — це передбачені законом вид і міра державно-владного (примусового) зазнання особою втрат благ особистого, організаційного і майнового характеру за вчинене правопорушення. [6 С. 431]

Щодо юридичної відповідальності страховика, вона передбачена в ст. 992.ЦК — у разі несплати страховиком страхувальникові або іншій особі страхової виплати страховик зобов'язаний сплатити неустойку в розмірі, встановленому договором або законом [1.].

При укладенні договору, сторони можуть передбачити відповідальність за такі правопорушення, за які чинне законодавство не передбачає. Сторони можуть також знизити або підвищити розмір відповідальності порівнянь із встановленим законом.

Хоча прийняття законодавчих актів про утворення нових організаційних форм підприємницької діяльності, по наданню страхових послуг передбачало громадянам стабілізацію економіки, в діяльності значної частини цих структур виявилось багато недоліків і, перш за все, пов'язаних з неналежним виконанням грошових зобов'язань, передбачених договорами. Це в свою чергу призвело до виникнення великої кількості спорів, для вирішення яких громадяни звертаються до суду.

Стосовно справ, пов'язаних із скаргами громадян по договорам страхування, то відповідачами в цих справах в більшості є страховики, тобто юридичні особи, створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю.

Згідно із законодавчими актами предметом безпосередньої діяльності страховика може бути, зокрема, страхування: життя, здоров'я, додаткової пенсії

страхувальника або застрахованої особи (особисте страхування); володіння, користування і розпорядження майном (майнове страхування); відшкодування шкоди, заподіяної майну страхувальника (страхувальна відповідальність) [2.ст.4]. Крім того, страховик може займатись фінансовою діяльністю, пов'язаною з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням [2.ст.29,30].

Правовідносини між страховиком та страхувальником, зокрема, громадянином регулюються розділом 2 вказаного Закону на підставі положень і умов, які містяться у договорі страхування та правилах страхування [2.ст.15-16]. При цьому слід мати на увазі, що правила страхування розробляються страховиком і затверджуються Комітетом у справах нагляду за страховою діяльністю при видачі ліцензії на право здійснення відповідного страхування.

В положеннях ст. 15 йдеться про зміст договору страхування, зокрема, вказується на те, що в ньому може визначатись порядок внесення змін до умов договору в законному порядку, що має суттєве значення для вирішення спорів, пов'язаних із зміною умов договорів, які були первісно укладені. Зокрема можна навести такий приклад: харківський обласний суд розглянувши справу по першій інстанції задовольнив позов Рибалко С.П., стягнув на його користь з акціонерного товариства страхової компанії «Харків» 139150 грн. При цьому встановлено, що позивач уклав договір страхування життя з правом одержання щомісячно 25% від внесеної в акціонерне товариство суми. Оскільки по закінченні строку страхування відповідач відмовився виплатити обумовлену договором суму, ним і був пред'явлений даний позов. Відповідач, визнаючи позов частково, послався на те, що після укладення договору були змінені Правила страхування - виплата страхових платежів була зменшеною з 25% до 15%.

Задовольняючи позов, суд зазначив, що у відповідності зі ст. 26 Декрету Кабінету Міністрів України «Про страхування»[4.] зміна умов страхування в бік погіршення становища страхувальника не допускається. Доводи представника відповідача про те, що право на зміну умов договору страхування, передбачені Правилами, суд підставно не взяв до уваги, оскільки відповідачем не представлені докази, які б свідчили про те, що позивач був ознайомлений з цими правилами [3.].

Отже, при вирішенні спорів, суди повинні виходити з того, що одностороння відмова від виконання зобов'язань і одностороння зміна умов договору не допускається, за винятком випадків, передбачених законом. Якщо сторона має намір змінити умови договору, у передбачених випадках до проведення таких змін вона повинна повідомити про це іншу сторону (як це передбачено в багатьох договорах — через засоби масової інформації або особисто). В залежності від згоди іншої сторони, вони можуть укласти договір на нових умовах (провести новацію договору), або при відсутності такої згоди, розірвати його. Практику судів про те, що при недотриманні такого порядку, сторона, що здійснила зміну умов договору, повинна відповідати в повному обсязі взятих на себе зобов'язань при укладенні договору слід визнати правильною.

Порушення можливі також з протилежної сторони. Так у разі несплати страхувальником чергового страхового внеску в розмірі та у строки, передбачені правилами та договором страхування життя, таким договором може бути передбачено право страховика в односторонньому порядку зменшити (редукувати) розмір страхової суми та (або) страхових виплат.

Узагальнюючи вище наведене, можна дійти висновку, що не зважаючи на велику кількість порушень, в житті цивілізованої людини страхування відіграє велику роль. Хоча найвища довіра є одним з основних принципів страхової діяльності, на нашу думку, причиною порушення страхових зобов'язань в більшості випадків є

саме недовіра. Тому серед найважливіших напрямів діяльності держави у цій сфері страхування має стати:

-по-перше, створення механізму надання громадянам гарантій повернення втрачених коштів у разі банкрутств страхових компаній при здійсненні страхування життя, що дасть змогу не тільки підвищити соціальний захист населення України, а й залучити значні кошти, які перебувають на руках населення, на інвестиційні цілі;

-по-друге, запровадити податкові пільги для страхових компаній при інвестуванні коштів страхувальників, що дозволило б пропонувати останнім більш привабливі програми нагромадження капіталу;

-по-третє, удосконалити методику формування резервів. Цим механізмом має стати створення фонду страхових гарантій, проте не в добровільному порядку, як це передбачено в ст. 32 Закону України «Про внесення змін та доповнень до Закону України “Про страхування», а в обов'язковому, спочатку при здійсненні страхування життя, а надалі – при здійсненні ризикових видів. Справді, спочатку це негативно вплине на діяльність зі страхування життя, але з метою відновлення довіри населення і втрачених позицій без цього рано чи пізно, але не обійтися.

Отже можна дійти висновку, що саме наявність прогалин у нашому законодавстві не надають можливості в повному обсязі виконувати зобов'язання за договором страхування життя.

Література:

1. Цивільний Кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВРУ), 2003, №№ 40-44, ст.356
2. Закон України “Про внесення змін та доповнень до Закону України “Про страхування» // Урядовий кур’єр. – 2001. – 4 жовтня, № 2745-ІІІ
3. Узагальнення Судової колегії в Цивільних справах Верховного Суду України від 01.12.05
4. Декрету Кабінету Міністрів України від 10 травня 1993 р. «Про страхування» (47-93)
5. Страхування / за ред. С.Осадця. –К.: КНЕУ, 2001. –528 с.
6. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник/ Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – 656с.
7. Цивільний кодекс України: Коментар / За заг. ред. Харитонова Є.О. і Калітенко О.М. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2003. – 856 с.
8. Грін О.О. Правове регулювання страхової діяльності: Конспект лекцій. – Ужгород: Видавництво Закарпатського державного університету, 2005. – 98 с.
9. Залетов О.М. Убезпечення життя: Монографія. – К.: Міжнародна агенція «Вее Zone», 2006. – 688 с.
10. Залетов О.М. Страхування. Навч. пос. / За ред. д.е.н. О.О. Слюсаренко – К.: Міжнародна агенція «Вее Zone», 2003. – 320 с.
11. Страхування. Підручник/ За ред.. В.Д. Базилевича. – К.: «Знання», 2008. – 1019 с.

Науковий керівник – Грін О.О., ст. викл. каф. цивільно-правових дисциплін ЗакДУ